

Література:

1. Barmé Geremie. The Forbidden City. London : Profile Books Ltd., 2008. XVI, 251 p.
2. Bates Judy Fong. The Year of Finding Memory: A Memoir. Toronto : Random House LLC, 2010. 304 p.
3. Xiaoping Lin. Children of Marx and Coca-Cola: Chinese Avant-Garde Art and Independent Cinema. Honolulu : University of Hawaii Press, 2010. 312 p.

УДК 930.253:821.581

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-284-8-16>

Резнік І. С.

ORCID: 0000-0002-1781-9296

кандидат історичних наук,

завідувач сектору просвітньої та виставкової роботи

відділу використання інформації документів та комунікацій

*Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України
м. Київ, Україна*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ІСТОРІЇ І КУЛЬТУРИ КИТАЮ ЗА ДОКУМЕНТАМИ УКРАЇНСЬКОЇ ХУДОЖНИЦІ ТАЇСІЇ ЖАСПАР З ФОНДІВ ЦЕНТРАЛЬНОГО ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ-МУЗЕЮ ЛІТЕРАТУРИ І МИСТЕЦТВА УКРАЇНИ

Ключові слова: ЦДАМЛМ України, Китай, Таїсія Жаспар, художниця, фонд, архівний документ.

Документи української художниці, письменниці і громадської діячки Таїсії Павлівни Жаспар (Филипович) (1912–1986), що зберігаються в її особовому фонді №1123 та в інших фондах Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України (далі – ЦДАМЛМ України) є цінним джерелом, що містить низку цікавих даних про історію і культуру Китаю та про українсько-китайські культурні взаємозв'язки у першій половині ХХ ст.

Життя і творчість Таїсії Жаспар оповиті таємницями, загадковістю і легендами про її зв'язки зі спецслужбами в українській та закордонній пресі, щедро прикрашеними реальними і вигаданими фактами. Елегантна дама невисокого зросту, рухлива, кокетлива, говірка і, водночас, – таємнича, привертала до себе неабияку увагу чоловіків і спецслужб кількох держав.

Таїсія Жаспар.
1930-ті рр. м.
Шанхай. ЦДАМЛМ
України, ф. 1123,
оп. 1, од. зб. 25.

Значний інтерес для дослідження зв'язків України з Китаєм становить її особовий фонд №1123, що зберігається в ЦДАМЛМ України та містить 30 од. зб. за 1936–1989 рр. Таїсія Филипович народилася у Тобольську, після революції її родина втекла від війни до китайсько-

го м. Харбіна, яке стало одним із найбільших осередків російської еміграції, а в 1930 р. вона одружилась з білогвардійським екс-офіцером Юрієм Хомяковим та переїхала до Шанхаю – головного ділового та фінансового центру Далекого Сходу. Тут вона працювала в редакції російськомовної газети «Шанхайська зоря», викладала у школі для емігранток та залучала робітниць з емігрантського середовища для роботи у фотостудіях, ресторанах, нічних клубах тощо.

Таїсія Жаспар відома як талановитий графік, засновниця першої професійної школи для жінок у Шанхаї (1932 р.), благодійного притулку для бідних дівчат із діаспори (1936 р.) та організаторка художніх виставок. Як керівник благодійної організації вона спілкувалася з впливовими шанхайцями та поступово увійшла до місцевої еліти. Наприклад, її друзями були відомий артист Олександр Вертинський і британський мільярдер Віктор Сассун. У 1937 р. вона вийшла заміж за консула Шанхайської французької концесії Андре Жаспара – двоюрідного брата Шарля де Голля, що суттєво підвищило її статус і дало можливість вільно займатися улюбленою справою – живописом.

Художню освіту здобувала у приватних художніх студіях М. Кичігіна і В. Подгурського у Шанхаї (1945 р.) та в Академії Шаньєр у Парижі (1946–1947 рр.). На творчості мисткині суттєво позначився вплив китайського живопису та східної художньої стилістики. Основ-

ний жанр, у якому вона працювала, – графічний портрет, оскільки з юності її цікавили сильні та незвичайні особистості. Проживаючи у м. Шанхай від 1930 до 1945 р., художниця змальовувала різні типиці цікавих людей, які їй зустрічались, а також збирала разом із чоловіком колекцію традиційного китайського живопису, частина якої (430 сувоїв) у 1957–1960 рр. була подарована нею Київському музею східного та західного мистецтва (нині – Національний музей мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків). Жоден мистецький і світський захід тогочасного Шанхаю не відбувся без участі знаменитої мисткині та громадської діячки. З 1937 по 1947 рр. вона була постійною організаторкою та учасницею виставок портрета. У 1939, 1945, 1949 рр. відбулися її персональні виставки у Шанхаї, а з 1941 р. вона була членом Товариства громадян СРСР у Шанхаї.

Від початку 1940-х рр. вона шукала шляхи повернення на батьківщину і отримала дозвіл у 1952 р. Живучи в Китаї, вона ідеалізувала радянський лад, однак її фантазії вмиг були розвіяні вже під час подорожі поїздом до СРСР: її вразили бідність, дефіцит житла й атмосфера закритого суспільства.

Кожен із тисяч емігрантів, які поверталися до СРСР, перебували під наглядом спецслужб: одних вербували, інших арештовували, за рештою наглядали. Випадок Жаспар був особливим, оскільки вона завжди перебувала у центрі антирадянської публіки в Китаї. Вона постійно перебувала під наглядом агентів КДБ, які присвоїли їй псевдонім «Католичка» та накопичили 5 томів агентурних донесень під назвою «Справа-формуляр Жаспар Т.П.». Зокрема, у Шанхаї доноси на неї писали подруга-емігрантка Наталія Ільїна і учениця-художниця Віра Трофименко.

Після переїзду до Києва у лютому 1952 р. вона працювала у графічній секції Спілки художників СРСР, продовжила брати активну участь у виставках та створила цілу галерею образів сучасників, видатних діячів культури і науки та низку портретних серій. Серед найвідоміших її портретів – «Китайські діти» (1945), «Китайська дівчинка» (1950); серія – «Жінки Шанхаю» (1949). Життя художниці обірвалося 25 листопада 1986 р. у Києві.

У фонді Таїсії Жаспар містяться документи, від листування з Радою міністрів СРСР до промови на відкритті виставки і відгуків мистецтвознавців про її колекцію, які висвітлюють весь процес передачі цінної колекції китайського мистецтва до Музею Ханенків (ф. 1123, оп. 1, од. зб. 18, арк 1-12, 1959–1970 рр.). Серед особистих документів художниці варто відзначити оригінал її членського квитка Товариства громадян СРСР у Шанхаї (ф. 1123, оп. 1, од. зб. 17). Серед матеріалів про діяльність Таїсії Жаспар у Спілці художників України – документи про

її лекцію для членів СХУ «Месяц в Шанхае», прочитану на початку 1980-х рр.

Також у ЦДАМЛІМ України зберігаються документи про відомих китайських історичних осіб. Наприклад, цікавим документом є лист Таїсії Жаспар до Сун Цзін-лін (ф. 1123, оп. 1, од. зб. 11, арк. 1, 15 лютого 1972 р.). Сун Цзін-лін (Розамонд Сунг Чін-лін) (1893–1981) походила з політично впливової родини Сунг і відома передусім як віце-президент КНР (1959–1972), Почесний президент КНР (1981) та дружина одного з найбільш шанованих у Китаї політичних діячів, «батька нації», засновника Китайської республіки (1912–1949) Сунь Ят-сена (1866–1925). Вона взяла собі християнське ім'я Розамонд і здобула західну вищу освіту в Уесліанському коледжі (Джорджія, США) – першому ВНЗ у світі, який видавав вчені ступені жінкам (з 1836 р.). У ЦДАМЛІМ України є і фото Сун Цзін-лін, вміщене у журналі «Жінка нового Китаю» (1955 р.) поряд з перекладом вірша поета Павла Тичини «Сун Цзін-лін, китайська жінко...» на китайську мову, виконаного Ге Баоцюанем.

У фонді №1123 також відклась листування Таїсії Жаспар з ученицею Вірою Трофименко, яка жила у Шанхаї (ф. 1123, оп. 1, од. зб. 12). У листах трапляються численні згадки про Китай і різні події у Шанхаї.

Серед фотодокументів перш за все відзначимо індивідуальні та групові фото Таїсії Жаспар 1936–1949 рр. на художніх виставках, у художній студії, поряд зі знайомими (ф. 1123, оп. 1, од. зб. 25, 26, 27).

Цінну інформацію для дослідників містять й альбоми 1936–1938 рр. з кількома сотнями індивідуальних та групових фотографій Таїсії Жаспар (ф. 1123, оп. 1, од. зб. 25–28). На них зображені різні райони Шанхаю та інших міст Китаю, оточення художниці, експозиції виставок, відомі китайські політики та діячі мистецтва. Жоден мистецький чи світський захід тогочасного Шанхаю не відбувся без участі знаменитої мисткині та громадської діячки. Відтак, ці світлини є цінним джерелом для вивчення соціально-побутового та культурно-мистецького життя Китаю 1930-х рр., а також емігрантського середовища.

Фотокопії портретів, написаних Таїсією Жаспар, є джерелом візуальної інформації про зовнішність та одяг китайців різного віку, які зустрічались художниці в Шанхаї. Серед них – портрети «Китаєць з трубкою» (1949 р.), «Портрет жінки» (1949 р.), «Біля роялю» (1948 р.), Чжен Цзін-хуа (1952 р.) (ф. 1123, оп. 1, од. зб. 1, арк. 5, 8, 11, 12).

Т. П. Жаспар. Китаєць з трубкою. 1949 р
ЦДАМЛМ України, ф. 1123, оп. 1, од. зб. 1, арк. 8.

Т. П. Жаспар. Портрет жінки. 1952 р. ЦДАМЛМ України, ф. 1123, оп. 1, од. зб. 1, арк. 11.

Т. П. Жаспар. Біля роялю. 1948 р.
ЦДАМЛІМ України, ф. 1123, оп. 1,
од. зб. 1, арк. 5.

Т. П. Жаспар. Чжен Цзін-хуа.
1952 р.
ЦДАМЛІМ України, ф. 1123,
оп. 1, од.зб. 1, арк. 12.

Не менш цікавими є оригінали написаних олією на полотні картин Таїсії Жаспар періоду її проживання в Китаї, що зберігаються в музейній колекції ЦДАМЛІМ України. На них можемо побачити зразки китайських костюмів 1940-х рр., інтер'єр кімнат, чудові краєвиди і архітектуру Пекіна і Ханчжоу.

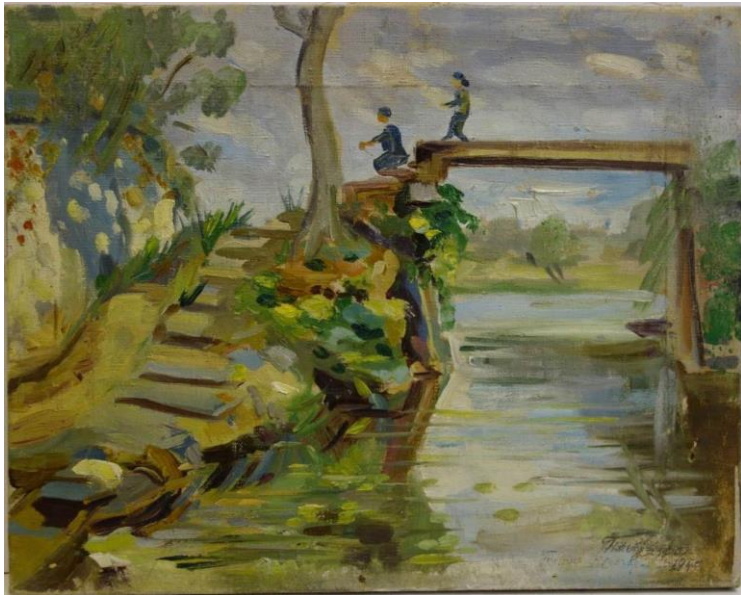
Т. П. Жаспар «Автопортрет». Пол., ол. 1944 р.

Т. П. Жаспар «Біля рояля». Пол., ол. 1948 р.

Т. П. Жаспар. «Пекин». Пол., ол. 1944 р.

Т. П. Жаспар «м. Ханчжоу (Китай). Мосток». Пол., ол. 1945 р.

Оригінали і фотокопії графічних портретів сучасників Таїсії Жаспар також відклались у фондах № 358 мистецтвознавця Івана Врони (ф. 358, оп. 1, од. зб. 733) та № 700 «Твори образотворчого мистецтва з художніх виставок України» (ф. 700, оп. 1, од. зб. 159–162).

Отже, архівні документи Таїсії Жаспар з фондів ЦДАМЛМ України та її твори є цінним та достовірним джерелом інформації для дослідників (істориків, культурологів, етнографів, журналістів, мистецтвознавців) про історію, природу і культуру Китаю 1930–1940-х років, про життя української діаспори у Шанхаї, а також про деякі аспекти українсько-китайських культурних взаємообмінів.

УДК 821.581 Шекера

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-284-8-17>

Смольницька О. О.

ORCID: 0000-0001-9864-1727

кандидат філософських наук, член ІСОМ,

провідний науковий співробітник

Київський літературно-меморіальний музей Максима Рильського

м. Київ, Україна

СИМВОЛ ДРАКОНА В ПЕРЕКЛАДЕНІЙ ЯРОСЛАВОЮ ШЕКЕРОЮ КИТАЙСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ ВІД НАЙДАВНІШОЇ ДО III СТОЛІТТЯ Н.Е.: ОРИГІНАЛИ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

Ключові слова: символ, архетип, дракон, китайська література, переклад.

Дракон (лун, 龍 [10]) – це один із найважливіших персонажів і символів китайської міфології та культури взагалі, він часто згадується в різних контекстах і в художніх творах, і у філософських трактатах. Імовірно, що саме китайський дракон найбільше асоціюється в європейській рецепції з культурою Піднебесної. З огляду на це цікаво дослідити ключові риси згаданого образу-символу чи архетипового символу в дискурсі та перекладах української китаїстики Ярослави Шекери (1982–2019) (деякі публікації про неї: [1-6]). Відповідно, **мета** – проаналізувати символ дракона у вибраних віршах і трактатах від найдавнішої китайської літератури до III ст.н.е. (як визначила Я. Шекера у своїй хрестоматії [7]). Пропонується звзити корпус літератури в цьому дослідженні з огляду на те, що дракон – дуже багатий на смисли архетиповий символ. **Завдання:** простудіювати